

tidsskrift.dk

Schultz-Lorentzen: Den grønlandske Ordbog. Grønlandsk*
Dansk. Ny Udgave udgivet af Kirkeministeriet med Tilskud
fra

Grønlands Fællesfond, (Rosenbergs Bogtrykkeri).
København 1926.

(360 s.)

Schultz-Lorentzen: Dictionary of the West Greenland Eskimo

Language. Published at the Expense of the Danish
Rask*orsted

Fund (=

= Meddelelser om Grønland LXIX. Reitzel publisher,
printed at Bianco Luno). Copenhagen 1927. (303 pp.)

Geografisk Tidsskrift, Bind 31 (1928)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/gto/gto_0031-PDF/gto_0031_68486.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=68486>

pdf genereret den : 22/5-2008

Glæde, hvormed man ser et saadant Værk udkomme, et Værk, der er et smukt Monument for Danmarks Indsats i den arktiske Forskning.

Dr. Therkel Mathiassen.

Schultz-Lorentzen: Den grønlandske Ordbog. Grønlandsk-Dansk. Ny Udgave udgivet af Kirkeministeriet med Tilskud fra Grønlands Fællesfond, (Rosenbergs Bogtrykkeri). København 1926. (360 s.)

Schultz-Lorentzen: Dictionary of the West Greenland Eskimo Language. Published at the Expense of the Danish Rask-Ørsted Fund (= Meddelelser om Grønland LXIX. Reitzel publisher, printed at Bianco Luno). Copenhagen 1927. (303 pp.)

En komplet ordbog som denne er altid noget av et livsværk — såvisst som ingen menneskelig hjærne formår at tilegne sig et nyt sprog i en fart, endsige blive helt fortrolig med det i kortere spand end det meste av et menneskeliv. I provst Schultz-Lorentzens store ordbogsarbejde behøver man kun at blade lidt for at forstå, at det dækker over mange års fordybelse i det vanskelige eskimosprog.

Det nærmere bekendtskab, som først kan vindes ved den stadige brug av ordbogen, bekræfter imidlertid, at her har en mangeårig flid og forsken sat frugt. Bogen betegner en til vor tid svarende fornyelse og forøgelse av alle de ældre grønlandske ordbøger. Thi naturligvis bygger et sådant værk ikke på een, men på flere generationers arbejde. Forf. minder selv i fortalen om sine forgængere, blandt hvem den første var ingen ringere end Povl Egede, Hans Egedes kloge og virksomme søn, der står som den egentlige grundlægger av det grønlandske skriftsprog. I dybeste forstand var eskimoerne de egentlige »skabere« av sproget, men dette fik først — hvad vi evropære tillægger en så stor vægt, at vi let glemmer urkildens værd — literær værdi ved missionærens anstrængelser for at oversætte bibelen og andre skrifter.

Det nuværende grønlandske skriftsprog er efter 200 års evropæisk civilisationsarbejde i Grønland blevet forandret på mange måder. Folkets kristendåb blev også sprogets. En sammenligning mellem denne moderne ordbog og det 18de århundredes grønlandske ordbøger (P. Egede og O. Fabricius) viser allerede en vidt fremskreden forandring av ordforrådet. Mange gamle ord er gået av brug, endnu flere ny er indført. Stavemåden, især hvis man søger at skrive sproget fonetisk rigtigt, viser ydermere, at udtalen i det nuværende sprog må ha ændret sig på en ret indgribende måde. Men navnlig er der optaget en mængde danske låneord, især i den senere tid. Den nye ordbog har optaget mange nye låneord, fx. *mûamâkok* muhammedan,

kátare kætter, súkulák sjokolade, siminte cement; sidstnævnte er i den engelske udgave oversat ved concrete, der kan betyde så meget andet end cement; jeg synes, dette sidste fælles engelsk-danske ord burde være brugt til forklaring i den engelske udgave. Det er overhodet en fejl, at den engelske udgave ikke ved sådanne låneord angir det tilsvarende »europæiske« ord, hvorfra lånet i grønlandsk er taget. Den fremmede (evt. engelske) læser vil ikke kunne forstå, hvorledes concrete som låneord er blevet til siminte, eller ane at úkiarneq »chisel« svarer til dansk huggejern, palase »clergyman« til dansk præst, talarteq »funnel« til tragt, sukulôq »quid (of tobacco)« til skrå, lâjaq til (dag)lejer, for blot at nævne nogle enkelte. Der er optaget en mængde navne på dyr, der ikke findes i Grønland, som pilikâg pelikan, pâvôq påfugl, lâma lama, liuveq løve, kûguâq kuguar. Alligevel synes enkelte ikke helt nye låneord glemt, fx. motôre motor, biskope biskop. — Talrigere end lånene er de nydannede ord (tekniske og andre) av eskimoisk rod, som har fået almindelig borgerret i det nuværende grønlandsk, uundværlige for et folk der vil begynde, at forstå den store verdens ting og tanker. Omtrent hver side i ordbogen udviser nogle eksempler herpå, og så er der endda nogle stykker, man vil søge forgæves her, skønt de kan findes i ny grønlandsk litteratur, fx. nunalerut geografi, náparna vørsârneq sundhed, ikigtuminêraq bakterie.

— Endnu nogle få ord kunde måske være føjet til, stammende fra ældre eller nyere tid, fx. qerúnerit frostsår, forfrysninger; síngu-mavoq har fast soveplads på brixen. Til en mindeværdig episode i Grønlands historie hører betegnelsen âpakortut tilhængerne av »profeten« Habakuk (se fx. hos Math. Storch, 1921, s. 28), et ord, der også burde være medtaget i ordbogen.

Men samtidig er der et grundfond av ægte eskimoisk materiale, som hidtil har holdt sig uforandret og som er den arvede borgen for, at det eskimoiske åndslivs nationaltype kan bevares. Hver nyt individ, der voxer op i dette sprogs omgivelser og får det til sit modersmål, vil betragte livet og verden ud fra dette arvede grundlag.

I Schultz-Lorentzens ordbog er der ikke foretaget nogen væsentlig eller principiel ændring i den siden S. Kleinschmidt benyttede ortografi, som dog vist engang burde forenkles noget. Men iøjnefaldende og udentvivel heldig er forandringen i den systematiske ordning av ordene. Forf. har resolut brudt med den ældre etymologiske opstilling, ordene samlede i grupper efter deres formodede sammenhørighed, henført til fælles rod og stamme. Også det var en arv efter de tidligere ordbøger. I modsætning dertil er der her forsøgt en næsten helt gennemført alfabetisk ordning av ordene. Det var ofte tids-

spildende og irriterende i den ældre ordbog at skulle søge efter et ord langt fra dets alfabetisk naturlige plads, fx. arqar^s under at-, erqoq under iteq, orq^s under oq^s ell. ut^s, orn^s under un^s, blot fordi ordbogsforfatteren vilde vise de pågældende ords etymologiske sammenhæng. Schultz-Lorentzen nøjes med en kort parentetisk henvisning til den formodede stamme i alle de tilfælde, hvor de beslægtede ord nu er adskilt. Omordningen burde måske endda ha været endnu mere avgjort gennemført.¹⁾

Interessant er det, at selv i denne efterhøst dukker der enkelte ord op, som ikke før er blevet bemærket i sproget av de tidligere optegnere, eller ialtfald ikke taget med. Enkelte (de fleste?) kendes måske kun i visse dialekter eller over visse områder, men kan ha været mere almenkendte i ældre tid, fx. únerárssuk strandens ånd, unerivfik dødsriget, kúliok stormmåge, malemik únâlik, mygg. Mærkeligt er det, at navnet på den bekendte fangedans (malíngu^s artok) først nu er kommet med i den grønlandske ordbog. Under ia og io optræder også nogle nye ord.

I ordenes oversættelse, betydningsindholdet på dansk, er en velgørende forenkling gennemført. Man har forsøgt at komme bort fra Kleinschmidts omstændelighed og hans etymologiserende tendens. Der er både tab og vinding ved denne forandring. Hist og her er fremstillingen ligesom blevet noget fattigere. Undertiden er en gammel ordbetydning, der fandtes hos Fabricius, blevet strøget her (antagelig som forældet), fx. under kimia^k, der foruden betydningerne »garnlig« og »stillesnor i en rævefælde« også kunde oversættes ved »forsang eller forspil« (således endnu ved Ammassalik). Men tiltrods for nogle tab ved forenklingen er ordbogen i det store hele blevet rigsholdigere, takket være de mange tilføjelser.

Den engelske oversættelse synes at være omhyggelig og nøjagtig. Det er ikke oversætterens skyld, hvis den korte ordbogsform har forårsaget en lille misforståelse. For en kender av grønlandsk er der en overraskende ændring at notere i gengivelsen (på dansk) av tilhænget *alua^k* (verb. *aluarpo^k*), der nu f. ex. og først og fremmest gengis som »egentlig« (samt som før som »ellers« osv.) Ja, således kan det ikke sjældent oversættes med en viss nuance av vort »egentlig« (i forbindelse med betinget form, konditionalis, av verbet). I den

¹⁾ Ex. er i denne udgave aivâ, âpå, âtsorpâ stadig holdt sammen, på gr. av betydningernes slægtskab (henter, bringer osv.) — i strid med det alfabetiske princip. Også de under at, aka, ako og flere andre stamord ophobede avledninger, der endog indenfor deres grupper ikke er alfabetisk ordnede, kunde uden skade være udskilt og henført hver til sin plads i ordbogens alfabetiske rækkefølge. Tvivlsom er avledningen agsivok spytter blod < anivok og auk, og (synes jeg) flere andre avledningshenvisninger.

engelske text er det gengivet ved »properly speaking«, hvad der efter mit skøn ikke passer med den nuance av ordet, som i dansk dækker det grønlandske ords betydning. En oversættelse som »rather« eller »really« vilde ha ramt bedre.

Avsnittet »Tilhæng, Affikser« er blevet både forenklet og forøget, bl. a. ved at de såkaldte »Tilhængspartikler« (Chr. Rasmussen, Grønland. Sproglære § 48), der før tilbageholdtes som et privilegium for grammatikken, nu endelig er blevet indoptagne i ordbogen. — En betydelig forbedring er vistnok også den formelle ændring, der er foretaget i systemet av de diakritiske tegn for tilhængernes art.

Forf. udtaler i fortalen, at hans nye ordbog nærmest er udarbejdet til praktisk brug for undervisningen, men den vil sikkert også vise sig at blive til nytte for det videnskabelige studium av eskimosproget. Gennem den engelske oversættelse får den større verden for første gang en let adgang til at lære det grønlandske sprog at kende lexikografisk. Der er rundt om i verden ikke så få specialister, der interesserer sig for det arktiske sprog. De vil gribe bogen med store forventninger. Man kunde ha ønsket et noget fyldigere materiale til kundskab om Vestgrønlands dialekter, en nærmere angivelse av dialektformernes hjemsteder og område. Men hovedsagen er dog, at denne bog gør studiet av det grønlandske sprog lettere for danske og for udlændinge (som kan læse engelsk), og at den samtidig gør det lettere for grønlænderne at lære dansk eller engelsk. Forfatteren har for de fleste punkters vedkommende løst den store opgave fortræffeligt.

W. Thalbitzer.

Arktis. Vierteljahrsschrift der Internationalen Studiengesellschaft zur Erforschung der Arktis mit dem Luftschiff. Redigeret af Fridtjof Nansen.

Polarforskning var England, er Skandinavien og vil blive Rusland, har man sagt, og ikke med Urette. Men selv om der er Tegn til, at Rusland nu begynder, er der foreløbig ikke Antydning af, at Skandinavien vil miste sin arktiske Interesse, og der er snarest Tegn til, at England og ikke mindst Canada staar overfor en ny Guldalder i Polarforskningen.

De, der troede, at Polarlandene vilde miste Interessen, naar Nordpolen blev opdaget, har taget grundigt fejl. Det synes at være saa, at der stadig er lige stor Spænding ved paany at opdage Nordpolen, og disse „Nordpolsekspeditioner“ har deres Berettigelse, fordi man paa dem høster en Række rent tekniske Erfaringer, der senere kan komme Videnskaben tilgode. Men ser man bort fra disse store Rejser med Flyvemaskiner og Luftskibe, der samler en hastigt oplussende Inter-